

Möten med islam

Svenska kyrkan, kyrkokansliet

Postadress: 751 70 Uppsala *Besöksadress:* Syslomansgatan 4

Telefon: 018-16 95 00 *Fax:* 018- 16 96 40 www.svenskakyrkan.se

Produktion: Ineko

Tryck: Ineko, 2011

Omslagsfoto: Jim Elfström/IKON

Artikelnummer: SK11457

Andra reviderade upplagan, dec 2011 © Svenska kyrkan

Fler exemplar kan beställas från Svenska kyrkans informationsservice,
e-post: info@svenskakyrkan.se, tel: 018-16 96 00.

Författare Cajsa Sandgren

MILJÖMÄRKT Trycksak 341142

Innehåll

Förord	5
Bakgrund	7
Vikten av kunskap	9
Sverige och islam – svenska muslimer	11
Invandring	11
1800-talet	12
Islamofobi	15
Några viktiga drag i islam	17
Profeten Muhammad	17
Profeterna	18
Koranen	18
<i>Maria och Jesus</i>	20
Allah	21
Islams fem pelare	21
Muslimska högtider, seder och bruk	22
<i>Muslimsk tideräkning</i>	22
<i>De muslimska månaderna</i>	22
<i>Religiösa fester</i>	23
<i>Andra fester och ceremonier</i>	25
<i>Sunniter och shiiter</i>	26
Religiös lag och levnadsregler	27
<i>Sharia</i>	27
<i>Haram och halal</i>	27
Kristendomen och islam	29
<i>Trosbekännelsen</i>	29
<i>Bönen</i>	30
<i>Muslimsk tidebön</i>	30
Det kristna Europas möten med islam	33
Korstågen	33
Länderna i Europa och islam	34
//...Gud är större än vårt hjärta...//	37
Ordförklaringar	39

Fördjupningslitteratur	41
Bilaga 1 – Kronologisk översikt	43
Bilaga 2 – Diskussionsunderlag	47
Bilaga 3 – Nationella samarbetsråd	53

Förord

I Sverige ska religions- och övertygelsefrihet råda. Också den trosövertygelse som innebär att man inte vill ha någon religion ska skyddas av denna.

Ändå är religions- och övertygelsefriheten inte självklar. De flesta inser att man inte kan tvinga fram frihet från religion. Vad vore det för frihet? Dock ser många religionerna i sig som konfliktskapande. Se hur bråkigt det är på många håll där religionen har stor plats, säger många. Men – då har man nog varken sett människan, sammanhangen eller de egna fördomarna.

Att denna skrift nu kommer i en andra upplaga beror på att den efterfrågats så mycket att den förra upplagan tagit slut.

Religionsdialog förekommer på många håll i vårt samhälle, inte bara bland några få. Framför allt förekommer den på skolgårdar och i hyreshusens tvättstugor!

Ska man vara med i dialog så behövs att man både känner till sin egen tradition och andra traditioner. Vi behöver lära oss om andra traditioner – till exempel vad det kan innebära att vara troende muslim. Denna skrift är tänkt att ge någon kunskap om några av de bärande tankemönstren och riterna inom islam.

För dialogens skull behövs ofta även kunskap om grundläggande mönster i kristen tradition. Flera sådana kortfattade skrifter finns. Jag vill peka på en av de många, nämligen *Levande teologi*, utgiven på Verbum förlag 2010.

Hösten 2011 publicerade Svenska kyrkans teologiska kommitté skriften *Sann mot sig själv – öppen mot andra*. Det är en religionsteologisk skrift som närmar sig frågor om religionsmöten och på vilken grund vi kan gå in i sådana. Skriften gör det både med teoretiska och erfarenhetsbaserade utgångspunkter. Min förhoppning är att *Sann mot sig själv – öppen mot andra* tillsammans med denna skrift ska vara till god hjälp när vi alla på olika sätt försöker ta ansvar för det goda i livet och samhället.

Anders Wejryd
ÄRKEBISKOP

Bakgrund

År 1996 påbörjades projektet *Kunskapsutveckling för Svenska kyrkans möte med muslimer* som en del av Svenska kyrkans dialogarbete *Tro möter tro*. Inom detta arbete hade man tidigare främst behandlat dialogen med judendomen och även utgivit tidskriften "Tro möter tro". Det treåriga projekt som nu startades leddes av Payandé Ahlbäck och var förlagt till Svenska kyrkans nationella nivå på Kyrkokansliet i Uppsala. Inom projektet producerades flera texter. I serien "Mitt i församlingen" (Mif) publicerades studien *Muslimska grannar – Svenska kyrkan möter islam* (1997:6) samt *Muslimska högtider och fester* (1999:7). Inom ramen för dialogarbetet utgavs även *Tro tillsammans* i två delar (1999). Den ena delen, med titeln "Fördjupningsbok", vände sig främst till kristna som regelbundet mötte muslimer, och den andra delen, med titeln "Samtalsbok", vände sig till muslimer som ville veta mer om kristen tro. Inom projektet gjordes även en enkätundersökning om Svenska kyrkans olika möten med islam.

År 1999 utgavs också, i serien *Tro & Tanke*, "Vad skall vi tro om de andra? Religionsteologi idag" (1999:1). Här presenteras olika förhållningsätt med exempel från lutherska, ortodoxa, reformerta, katolska, liberalt teologiska och feministiska utformningar av religionsteologi. I *Tro & Tanke* utkom ytterligare ett nummer om religionsteologi, "Samtal om religionsteologi" redigerat av Kajsa Ahlstrand och Håkan Sandvik (2001:3). Där redovisades tio utgångspunkter för både religionsteologisk reflektion och pastoralt handlande.

År 2001 undertecknades ett viktigt ekumeniskt dokument, *Charta Oecumenica*, gemensamt för Konferensen för Europeiska kyrkor (KEK) och De Europeiska Biskopskonferensernas Råd (CCEE), dvs, den romersk katolska biskopskonferensen. Där talas om vår uppgift som kristna att samtala med muslimer. Kyrkorna förbinder sig där till "att möta muslimer med respekt, att samarbeta med muslimer i gemensamma angelägenheter, intensifiera umgänget mellan kristna och muslimer och kristen-muslimsk dialog på alla nivåer".¹ Svenska kyrkan är medlem i KEK.

Charta Oecumenica finns publicerad av Sveriges Kristna Råd som nr 1 i rådets skriftserie.

Till Kyrkomötet 2004 utarbetades ett material, *Viktigt att veta om islam – Femton saker som kristna bör veta om islam*, som delades ut till alla ledamöter. Den texten har senare publicerats tillsammans med tre ekumeniska dokument. De fyra texterna finns samlade i Sveriges Kristna Råds skriftserie

1. *Charta Oecumenica*, SKR:s skriftserie nr 1, 2001, sid. 22.

nr 9, 2006, red. Katrin Åmell OP, *Religionsmöte – Ekumeniska dokument*. Det första av de tre ekumeniska dokumenten kommer från Kyrkornas Världsråd och heter *Ekumeniska reflektioner – För dialog med människor som har en annan tro* (2003). *En inventering av 30 år av dialog och en tillbakablick på 1979 års riktlinjer*. Den andra texten heter *Möte med muslimer* (2003) och är ett studiedokument från ”Islam in Europe Committee”, en kommitté bestående av KEK och CCEE. Den tredje texten är *Riktlinjer för möten med andra religioner för kyrkorna inom Borgågemenskapen* (2003) (*Konsultation med Borgågemenskapen om Relationer till andra religioner, Oslo 30 november–3 december 2003*).²

Inom Sveriges Kristna Råd är en grupp verksam som arbetar med att ekumeniskt förankra dessa texter och visa hur arbetet kan föras vidare med utgångspunkt från dem. Den gruppen, Arbetsgruppen för religionsteologi, har tagit fram publikationen *Äktenskap där religioner möts* även den publicerad i Sveriges Kristna Råds skriftserie.³

Det arbete som Svenska kyrkans teologiska kommitté inledde under hösten 2007 avslutades oktober 2011 i och med att publikationen *Sann mot sig själv – öppen mot andra. Samtal om religionsteologi i Svenska kyrkan*.

2. Borgågemenskapen är en gemenskap mellan de lutherska kyrkorna i Norden och Baltikum och de anglikanska kyrkorna på de brittiska öarna. Fördraget undertecknades 1996 i Borgå/Porvoo.

3. *Äktenskap där religioner möts*, red. Cajsa Sandgren & Katrin Åmell OP, Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 16, 2011.

Vikten av kunskap

I Sverige finns ca 400 000–450 000 muslimer och människor med muslimsk bakgrund. Av dessa är en mindre del medlemmar i muslimska församlingar och kan räknas som aktiva troende. Med aktiva troende avses de som finns med i beräkningsunderlaget för stöd från *Nämnden för statligt stöd till trossamfund*, SST.⁴ Enligt SST:s information gavs år 2010 stöd till olika muslimska församlingar genom de muslimska samarbetsråden och det bidragsgrundande antalet tillhöriga var ca 110 000 personer. Dessa är medlemmar i de omkring hundra olika muslimska församlingar som finns runtom i Sverige, särskilt i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö. De flesta av församlingarna är organiserade i något av de fem nationella samarbetsråden. (Se bilaga 3)

Det betyder att majoriteten av muslimerna i Sverige idag är s.k. sekulariserade muslimer.

Judendomen, kristendomen och islam brukar ibland kallas för abrahamitiska religioner, vilket innebär att de är monoteistiska och att de räknar Abraham som en slags ”stamfader”.⁵ I Koranen betecknas judar och kristna som ”Bokens folk”, med hänsyftning till judarnas Tora, dvs. Moseböckerna, profeterna och skrifterna, och till de kristnas Bibel.

Det är viktigt att vi skaffar oss kunskaper om islam och om muslimers liv. Det vi får genom media är ofta ensidigt. Genom att sakligt öka vår kunskap om islam och om muslimers sätt att utöva sin religion ökar förhoppningsvis förståelsen och respekten. Kunskap är ett sätt att minska rädslan, en rädsla som många gånger är obefogad.

Ofta presenteras företeelser okunnigt, exempelvis beskrivs fenomen vilka är kulturellt betingade som en del av religionen. Dit hör frågan om s.k. hedersmord, könsstympning och tvångsäktenskap. Detta är kulturella uttryck för en patriarkal struktur och för misogyni (kvinnoförakt) som ibland tolkas som giltiga med stöd av religionen, både av muslimer och kristna.

I samtalet, främst *om* islam, beskrivs islam och möten med muslimer som om det var en helt ny företeelse i Sverige. Det är till viss del riktigt, men inte helt. Sverige har varit en kristen nation med en ganska liten invandring under ca 1000 år. Men kontakter och möten med den muslimska världen har funnits ända sedan vikingatiden.⁶ Vikingarna träffade på muslimer under

4. Nämnden för statligt stöd till trossamfund. www.sst.a.se

5. Se 1 Mos 16–18.

6. 790-tal fram till mitten av 1000-talet.

sina resor i österled och islamiskt glas, arabiska mynt och smycken från den tiden finns i svenska museisamlingar. I Sverige finns den största samlingen av arabisk-muslimska mynt utanför den muslimska världen.

Sverige och islam – svenska muslimer

I Sverige råder sedan 1952 religionsfrihet. Det betyder bl.a. att ingen är tvungen att tillhöra ett trossamfund men också att var och en har rätt att tillhöra ett trossamfund och utöva sin religion. Religionsfrihet är en av de mänskliga rättigheterna enligt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna 1948 och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna 1950, ratificerade av Sverige 1952.

År 2000 förändrades Svenska kyrkans relation till staten. Juridiskt innebar det att Svenska kyrkan blev ett trossamfund bland andra trossamfund i Sverige, fortfarande störst och med vissa särskilda uppdrag, t.ex. vad gäller ansvaret för begravningar och begravningsplatser.

Invandring

Efter andra världskrigets slut påbörjades en folkomflyttning i Europa som vi känner som arbetskraftstutvandring och arbetskraftsinvandring. Företrädesvis det senare kom att gälla Sverige.

I Sverige fanns nu större grupper av trosbekännare som var romerska katoliker, ortodoxa kristna och muslimer.

Under 1950-talet kom de första muslimerna i grupp till Sverige. De var sunnimuslimska tatarer som ursprungligen kommit från Sovjetunionen. Den tidiga muslimska invandringen kom främst från Algeriet, Marocko, Libanon och Israel/Palestina. Denna invandring bestod av både flyktingar och arbetsökande och de flesta var män. Efter revolutionen i Iran 1979 kom iranier som asylsökande och den gruppen ökade under kriget mellan Irak och Iran, vilket började i september 1980 och pågick till augusti 1988. Under den perioden kom även flyktingar från Irak.

Under perioden 1970 till 2000 kom muslimer från olika länder och världsdelar som tillhörde olika grupper av islam. Under 1980-talet kom muslimska flyktingar från Somalia som flytt på grund av krig i hemlandet. Under och strax efter inbördeskriget i forna Jugoslavien på 1990-talet kom både bosniska muslimer och kristet ortodoxa serber.

I mars 2003 angreps Irak militärt av trupper främst från USA och Storbritannien. Officiellt slutade kriget den 1 maj 2003 men därefter rådde fortfarande en krigsliknande situation vilket gjorde att en stor flyktingström av irakier, både kristna och muslimer, fortsatte. Strömmen av flyktingar eskalerade under 2007 och ungefär hälften av Iraks kristna hade lämnat landet och Sverige tog emot ett stort antal av dem.

Under åren har flyktingströmmen ökat medan arbetskraftsinvandringen nästan upphört, åtminstone den statligt understödda. Genom Sveriges EU-medlemskap skall alla medborgare inom EU kunna flytta och arbeta fritt inom gemenskapen men det är en invandring som har varit jämförelsevis begränsad. Det som ökar är istället den svenska utvandringen till andra EU-länder.

Kontakten mellan muslimer och ”svenskar” är dock mycket äldre. Redan under vikingatiden fanns som nämnts förbindelser mellan nordiska köpmän och den muslimska världen. Ibn Fadlans beskrivning av mötet med *rus* (har med Roslagen att göra och är, tillsammans med varjager och varingar, benämning på nordbor i arabiska, bysantinska och ryska källor) är den berättelse som oftast återopas och är mest känd. Ibn Fadlan beskriver nordbornas klädedräkter och sedvänjor, t.ex. att kvinnorna bar pärlhalsband och kniv. Den beskrivningen stämmer med fynd från en grav som hittades på Birka och där kvinnan även bar en silverring med en ametist som har en arabisk inskription, *Allah*, inristad.

I svenska museer finns, som vi sett, arabisk-muslimska mynt. Det är den största samlingen utanför den muslimska världen och visar att handeln var utbredd.

Sverige har under de drygt tusen år som passerat från vikingatiden och fram till arbetskraftsinvandringen haft kontakter med islam och den muslimska världen på olika sätt under de århundradena fram till 1800-talet. Exempel på kontakter finns i bilaga 1, *Kronologisk översikt*.

1800-talet

Under 1800-talet uppstod ett mer svärmiskt intresse för det exotiska och pittoreska å ena sidan. Men å andra sidan började även ett genuint intresse för den s.k. Orienten att växa fram. År 1889 ägde en Orientalistkongress rum i Stockholm, under Oscar II:s beskydd. Kongressen var en världskongress med deltagande forskare från hela världen. Under 1800-talet uppstod också fenomenet med konversion till islam. En känd svensk konvertit är Ivan Aguéli (1869–1917) som konverterade till islam år 1897 och tog sig namnet Abdul Hadi-al Maghrabi.

Vid Stockholmsutställningen 1897 fanns flera byggnader där arkitekten varit inspirerad av den muslimska arkitekturen, av moskébyggnader och av islamiska palats. Arkitekten var Ferdinand Boberg. Stockholms moské, som invigdes år 2000, vid Björns Trädgård på Södermalm i Stockholm är ett annat exempel på Bobergs influens från den muslimska världen. Den uppfördes år 1903 som kraftstation.

Vid slutet av 1800-talet ”lånades” friskt från islamiskt formspråk både vad gäller arkitektur och konst, särskilt ornamentik, i Europa och även i Sverige. Det som var muslimskt kunde benämnas orientaliskt och därför kunde

exempelvis Oscar II:s tal vid invigningen av Stockholmsutställningen recense-
ras i pressen som tidstypiskt eklektiskt och erinrade läsaren om hur ”tre-
klangens orientaliskt-klassiskt-nordiskt” kunde höras i samtidens litteratur.⁷

Efter två världskrig, flera inbördeskrig och krig i Mellanöstern, har mö-
tena mellan kulturer och religioner varit allt annat än fridsamma. Den för-
hoppning som världen hade efter andra världskriget, efter olika staters själv-
ständighet från moderländer i Europa och efter skapandet av FN, om fred i
hela världen infriades inte.

7. *Den utställda världen – Stockholmsutställningen 1897 och 1800-talets världsutställningar* Anders Ekström, Nordiska museets förlag, Stockholm 1994.

Islamofobi

Idag talas ofta om olika fobier, som "islamofobi" och "västfobi". Begreppen används för att beskriva en överdriven rädsla för "den andre" som upplevs som hotfull. Termen islamofobi blev mer allmänt känd efter den 11 september 2001 och står för en rädsla för islam och muslimer som ibland tar sig uttryck i öppen fientlighet. Fenomenet är inte nytt. Man kan jämföra med den rädsla som fanns för turkarna i olika delar Europa, från 1400-talet och fram till kolonialismens framväxt, från slutet av 1700-talet. Rädslan avsåg den turkiska expansionen, och främst de angränsande länderna till länder på Balkan som var under turkisk-osmansk överhöghet.

På motsvarande sätt finns en rädsla för "väst" bland en del muslimer, som kommer till uttryck i ett avståndstagande för allt som "väst" uppfattas att stå för. Den västerländska livsstilen, politiken och värderingarna avvisas på samma onyanserade sätt som "väst" avvisar islam. Rädsla skapar fientlighet och våld och motverkar de goda krafter som vill arbeta och verka för att vi skall kunna leva fredligt tillsammans.

"Den andre", både från muslimskt och kristet håll, demoniseras ofta och de allra sämsta egenskaper tas som intäkt för att kritisera. Fredlig samexistens och dialog förutsätter dock att fördomar om "den andres" sätt att vara modifieras och att vi börjar tala *med* varandra, istället för som nu oftast *om* varandra.

Media har spelat en stor roll i förmedlingen av information och muslimer märker en förändring efter den 11 september 2001. Det verkar som om polariseringen och politiseringen har ökat och att "klimatet" för europeiska muslimer har förändrats och delvis hårdnat. Detta gäller även i Sverige.

Några viktiga drag i islam

Profeten Muhammad

Profeten Muhammad är islams grundare och är enligt islam den siste profeten. Islam är arabiska och betyder ungefär ”att hänge sig åt” (Gud) i betydelsen att överlåta sig åt Gud. Muslim är den som aktivt hänger sig eller överläter sig åt Gud. Ordet islam är besläktat med *salam* som betyder fred eller frid.

Islam räknar profeterna i Gamla Testamentet och även Jesus som viktiga profeter.

Muhammads födelse brukar förläggas till år 570. Han tillhörde en stor köpmannasläkt som vid denna tid behärskade handeln i Mecka. Vid födseln var han faderlös och hans moder dog några år senare. Han växte upp hos och uppfostrades av sin farbror Abu Talib. Abu Talib var far till Ali, sedermera ledare för de första shiiterna. Ali var således Muhammads kusin, fosterbror och blev senare också hans svärson genom giftermålet med Fatima, Muhammads enda överlevande barn tillsammans med Khadija. Khadija var 15 år äldre än Muhammad och han arbetade hos henne som handelsman innan de gifte sig.

När Muhammad var ca 40 år, omkring år 610, fick han sin första uppenbarelse. Den förmedlades genom ärkeängeln Gabriel. Muhammad skulle få kallelser från Gud fram till sin död 632, dvs. under drygt tjugo år. Uppenbarelserna förmedlades således både under tiden i Mecka och i Medina. Profeten mottog uppenbarelserna på arabiska och därför har arabiskan en särställning som ett sakralt språk inom islam. Uppenbarelserna reciterades därefter, Koran kommer av det arabiska ordet *Qu’ran* som betyder recitation, dvs. uppläsning.

År 622 ägde *hijra*, flykten eller utvandringen, rum från Mecka till Medina. Muhammads uppenbarelser gjorde att han och hans folk inte kunde stanna i Mecka där de förföljdes. Händelsen utgör grunden för den muslimska tideräkningen. År 624 ändrades böneriktningen, *qibla*, från att varit riktad mot Jerusalem till att riktas mot Mecka och Ka’ba. Efter samma böneriktning ber muslimerna också idag.⁸ Enligt islam finns de tre heliga moskéer i Mecka, Medina och Jerusalem. Mecka är islams viktigaste stad och är *haram*, vilket betyder att den är både helig för muslimer och förbjuden för icke-muslimer. Medina är den andra viktigaste staden och Jerusalem den tredje.

Vid profetens hus i Medina inrättades den första moskén, år 622. Där begravdes också Muhammad. Han dog i juni AH 11/AD 632, dvs. år 11

8. En muslim ber alltid vänd den kortaste vägen mot Mecka.

enligt muslimsk tideräkning och 632 enligt kristen tideräkning.⁹ Moskén har fler gånger byggts ut och har därför ett helt annat utseende än ursprungligen. Moské kommer av arabiskans *masjid*, och betyder ”plats för prostration”, dvs. knäfall med pannan i marken (inför Gud).

Profeterna

Islam räknar Adam som den förste profeten och Muhammad som den siste. Enligt islam är Jesus en viktig profet, likaså Abraham och hans söner Isak och Ismael. De flesta profeter som finns i Bibeln är gemensamma med de profeter som islam räknar. Ofta gör muslimer en liknelse mellan Abraham och Muhammad, och det omnämns i Koranen att Abraham var varken jude eller kristen och han underkastade sig Guds vilja, precis som Muhammad gjorde.¹⁰

Muslimer anser att de kristnas sätt att tro på den Treenige Guden är synd, *shirk*, eftersom det endast finns en Gud, uppenbarad i en form.

Kristna och judar räknar Isak, Saras son med Abraham, som sitt ursprung och muslimer räknar Ismael, Hagars son med Abraham, som sitt ursprung.

För muslimer idag är Muhammads gärningar viktiga och för en rättrogen är vägledningen från Koranen, *sunna* och *haditherna* det som styr fromhetslivet. Sunna är profeten Muhammads tradition och hadith är hans lärdomar och uttalanden som har samlats och nedtecknats av hans följeslagare. Traditionerna är viktiga i det religiösa livet och muslimer världen över använder dem som norm och försöker leva sina liv efter dem. Den första församlingen, tillsammans med profeten Muhammad, framstår för många troende muslimer som ett ideal som man vill försöka efterleva.

Koranen

Enligt islam är Koranen given av Gud. Det är Guds ord förmedlade genom ärkeängeln Gabriel till profeten Muhammad. Enligt muslimsk tradition var profeten Muhammad illitterat, han kunde varken läsa eller skriva. Han memorerade de suror, de uppenbarelsen, som ärkeängeln Gabriel förmedlade till honom och Koranen reciterades och fördes vidare. Koranen består av 114 suror. En sura kan ungefär jämföras med ett kapitel. Koranen är inte sammanställd kronologiskt, utan surorna är placerade i längdordning – de

9. Kalenderkonvertering finns på www.pinetreedevelopment.net/islam/kalenderkoll.php Se även www.interfaithcalendar.org

AH betyder Anno Hijra, dvs ”Flyktens eller utvandringens år” jfr Anno Domini ”Herrens år”. AH/AD används ofta, framförallt i engelskspråkig litteratur, för att ange årtalen enligt båda kalendrarna.

10. Sura 3:67 *Koranens budskap*, Mohammed Knut Bernström, Stockholm 2000 (1998) och senare.

längsta först och den kortaste sist, undantaget den första suran. De som är Korankännare kan dock känna igen om uppenbarelsen är från den meckanska tiden, 610–622, eller från tiden i Medina, 622–632. I den svenska tolkningen, eller översättningen, *Koranens budskap* anges det under surans titel om den är från Mecka-tiden eller från Medina-tiden.¹¹

Koranen sammanställdes helt först under den tredje kalifen, Osman, vilken var kalif mellan 644 och 656. Arabiskan stärkte på detta sätt sin ställning som ett sakralt språk då hela Koranen också kom att förmedlas skriftligt.

Ibland jämförs Koranen med Bibeln. Båda skrifterna betraktas som heliga av sina trosbekännare men där slutar också likheten. Koranen är enligt islam direkt förmedlad genom ärkeängeln Gabriel och given av Gud till Muhammad. Det finns dock moderna muslimska teologer som menar att Koranens ord är mänskliga och påverkade av sin tid (dvs. början av 600-talet). För troende muslimer är Koranen en helig och tidlös bok, men påverkad av den tid Muhammad levde i och återspeglade de ideal som den första muslimska församlingens liv utgör för många muslimer världen över idag. Men det finns även muslimer som menar att Koranen skall tolkas i samtiden, i nutid.

Många kristna uppfattar också Bibeln som given av Gud men i en mer abstrakt mening. När vi kristna talar om Guds ord finns oftast en medvetenhet om att Bibeln är författad under olika perioder, av olika personer och att Bibelns olika delar är påverkade av sin tid.

Enligt islam kan Koranen inte översättas utan endast tolkas till andra språk. Den senaste översättningen av Koranen (1998) heter därför *Koranens budskap*. I praktiken talar de flesta muslimer trots allt inte arabiska utan endast ca 12% av världens muslimer är arabisktalande. Man lär sig vissa delar ur Koranen på arabiska men läser texten på sitt eget språk, ungefär som världens kristna läser sin Bibel på sitt eget språk.

Sannolikt är de flesta av oss kristna ganska okunniga om vad som står i Koranen. Det finns exempelvis inte något förbud i Koranen för kvinnor att visa sitt hår, det finns inte heller något slöjtvång. Det som står i Koranen angående kvinnors klädsel är:

Och säg till de troende kvinnorna att de bör sänka blicken och lägga band på sin sinnlighet och inte visa mer av sina behag än vad som [anständigtvis] kan vara synligt; låt dem därför fästa slöjan så att den täcker barmen.¹²

En del lärda muslimer tolkar Koranen och profetens sunna så att det är en plikt för en troende kvinna att bära slöja, men att ingen får tvinga henne till det utan att hon gör det endast av egen övertygelse. Slöjbruket som vi möter det idag är enligt vissa muslimer, även enligt kvinnor, ett religiöst påbud som gäller alla kvinnor. Andra muslimer, inklusive kvinnor, menar att kvinnor

11. *Koranens budskap*, Stockholm 2000 (1998).

12. Sura 24:31, not 37–38, *Koranens budskap*, 2000.

inte alls behöver täcka sitt hår. Bruket att täcka sig, mer än vad Koranen säger, hänvisas till sunna och hadither. I Europa, och Sverige, har många diskussioner förts om huruvida seden är ett uttryck för kvinnoförtryck eller inte. Många kvinnor som bär slöja menar att det är deras sätt att visa att de är rättrogna muslimer och att förbudet mot att bära slöja strider mot lagen om religionsfrihet.

Maria och Jesus

Maria och Jesus är betydelsefulla inom islam och omnämns på flera ställen i Koranen. Maria har även en egen sura, den nittonde. Många muslimer tror på jungfrufödseln och accepterar därför beskrivningen att Maria inte hade varit med någon man. Däremot ser inte islam henne som gudaföderska utan Jesus betraktas endast som en människa men han är en viktig profet. Att tro att Jesus är Gud och Guds son är avgudadyrkan enligt islam.

Maria finns omnämnd på ett tiotal ställen i Koranen och när hon nämns första gången är det som Jesu mor, andra gången är det som det barn Imrans (Joakims) hustru har fött. Dottern ges namnet Maria och tas nådigt emot av "hennes Herre".¹³ Maria är utvald av Gud. Det berättas om ängeln som uppenbarar sig i en välskapad mans skepnad. Att ängeln beskrivs så förklaras, i noten till versen, med att människor inte kan se änglar såsom änglar är skapade.¹⁴ Bebudelsen beskrivs som att Maria blir stärkt av helig Ande.

Jesus finns omnämnd på närmare ett trettio-tal ställen. Han är profeten Isa, arabiska för Jesus, och är betydande inom islam. Den Heliga Treenigheten uppfattas i Koranen som *shirk*, dvs. synd och avgudadyrkan. I sura 2:136 betonas att det inte görs någon skillnad mellan Moses och Jesus och de andra profeterna, utan de är alla "Guds sanna profeter". Ofta omnämns han som "Jesus, Marias son". Människors ovilja att tro på Jesus omtalas i sura 3:50 ff. Här framställs hur Gud sätter dem som följer Jesus högt över andra, högt över dem som förnekar honom (sura 3:55). Jesus ges samma betydelse som profeterna före honom:

Säg: "Vi tror på Gud och på det som har uppenbarats för oss och det som uppenbarades för Abraham och Ismael och Isak och Jakob och deras efterkommande och det som uppenbarades för Moses och Jesus och för [alla de övriga] profeterna av deras Herre; vi gör ingen åtskillnad mellan dem. Och vi har underkastat oss Hans vilja."¹⁵

Gud frågar Jesus i sura 5:116 om han säger att människorna skall dyrka honom som ett gudomligt väsen. Då svarar Jesus att han inte säger något

13. Sura 2:87 och sura 3:35–37. *Koranens budskap*, 2000.

14. Sura 19:16–21, samt not 14, *Koranens budskap*, 2000.

15. Sura 3:84, *Koranens budskap*, 2000.

som han inte har rätt att säga. Detta kan jämföras med NT och texterna i Joh 7:16 och Joh 12:49. I andra suror polemiserar Koranen mot att kristna betraktar Jesus som Guds son, som i sura 9:30. De skall förbannas då de förnekar den sanning som omtalats tidigare. På flera ställen hänvisas till Tora och Evangelium.

Och Vi lät [andra av] Våra sändebud följa i deras spår och Vi sände Jesus, Marias son, och gav honom Evangeliet; och Vi lät hjärtana hos dem som följde honom fyllas av ömhet och medkänsla. Men själva införde de munkväsendet – Vi föreskrev det inte för dem – och med dess [spåkningar och försaker] strävade de efter att uppnå Guds välbehag. Men de följde inte dess [regler] så som de borde ha följt dem. Vi belönade dem bland efterföljarna [till Jesus] som var [sanna] troende, men många av dem visade trots [mot Gud].¹⁶

Enligt islam var det inte Jesus som blev korsfäst på Golgata utan det var någon annan som var lik honom.

Allah

Det arabiska ordet för Gud är Allah. Alla kristna som talar arabiska använder detta ord och arabiskan används av kristna i Mellanöstern, av kopter i Egypten, av syrisk ortodoxa i Syrien och Libanon. Många svenskar, både kristna och muslimer säger Allah när det talar om islams Gud. Det medverkar till att sprida missuppfattningen att muslimer tror på en gud som heter Allah.

Islams fem pelare

Islams fem pelare, *Ibādāt*, kallas även de fem religiösa plikterna.

Första pelaren är **troshälsningen**, *shahāda*, som lyder ”Det finns ingen Gud utom Gud och Muhammad är hans Profet”. Man upptas i islams gemenskap genom att läsa troshälsningen högt och oftast inför andra muslimer.

Den andra pelaren är **bönen**, *Salāt*. En rättrogen muslim ber fem gånger per dygn vänd mot Mecka (se under ”Bönen”). Av rent praktiska skäl slår man ofta samman flera av bönetiderna, ungefär som kristna gör med sina tideböner.

Den tredje pelaren är **fastan**, *Sawm*, och äger rum under den nionde månaden *Ramadan*. Eftersom den muslimska kalendern har månår (se nedan)

16. Sura 57:27 *Koranens budskap*, 2000. I not till texten kommenteras att det inte är de fyra evangelierna i NT som avses utan ordet syftar på en ursprunglig uppenbarelse, *evangelion* ”glädjebudskap” som Jesus fick.

flyttas fastan varje år och följer inte årstiden. Att fasta är förbjudet för den som är för ung eller av hälsoskäl inte mår bra av en sådan ansträngning. Det finns även andra skäl till dispens från fastan. Fastan sker under den tid av dygnet då solen är uppe, och man skall då varken äta eller dricka eller ha sexuell umgänge.

Fjärde pelaren är **den religiösa avgiften** eller **almosan**, *Zakāt*. En rätttrogen muslim ger till de fattiga och behövande en bestämd del, 2,5%, av sina sparade pengar.

Den femte och sista pelaren är **pilgrimsfärden till Mecka**, *hajj*. Varje rätttrogen muslim som har möjlighet skall vallfärda till Mecka åtminstone en gång i livet. Den som genomfört en pilgrimsfärd till Mecka får lägga heders-titeln *hajji* till sitt namn.

Muslimska högtider, seder och bruk

Muslimsk tideräkning

Den muslimska tideräkningen började, som vi tidigare sagt, enligt kristen tideräkning år 622. År 622 den 16 juli ägde *hijra* – flykten eller utvandringen – rum från Mecka till Medina. Det räknas som den första dagen i den muslimska tideräkningen. Det muslimska året är ett månår med 354 dygn medan det kristna året, ett solår, har 365 ¼ dygn. I vissa islamiska länder används den gregorianska kalendern, dvs. vår kalender, parallellt med den muslimska. Det kristna kyrkoåret har lika många dagar som det sekulära året men börjar med första söndagen i Advent och inte på nyårsdagen. Även olika kristna firar utifrån olika kalendrar. Vi i Sverige följer den gregorianska kalendern, den ”nya stilen” – liksom flertalet länder i världen – genom beslut av riksdagen år 1751–52. Många ortodoxa kyrkor följer fortfarande den julianska kalendern, den ”gamla stilen”.

Påskdagen infaller för oss på första söndagen efter första fullmåne efter vårdagjämningen, dvs. den firas enligt hänvisning till månens rörelse.

Nyårsdagen i islam är Hijradagen som firas till minne av *hijra*. År 2007 firades det muslimska nyåret den 20 januari och i en del svenska almanackor fanns dagen markerad.

De religiösa muslimska månaderna infaller vid olika årstider. Ramadan, som är den nionde månaden och fastemånaden, flyttar sig på samma sätt som det muslimska nyåret.

De muslimska månaderna

Muharram är den första månaden i det muslimska månåret och är den månad då det muslimska nyåret, *Hijradagen*, firas. Den första månaden är också en av de fyra heliga månaderna.

Safar är den andra månaden.

Rabi 'al-Awwal är den tredje månaden och den andra heliga månaden. I den infaller profeten Muhammads födelsedag, på den tolfte dagen (Mawlid al-Nabi).

Rabi 'al-Akhir är den fjärde månaden.

Jumada-l-Awwal är namnet på den femte månaden.

Jumada-l-Akhirah är den sjätte månaden.

Rajab är den sjunde månaden, och den 27 dagen eller natten infaller *Miraj*, profetens nattliga uppstigande till himlarna.

Shaban kallas den åttonde månaden.

Ramadan är den nionde månaden, det är den heliga fastemånaden och den tredje heliga månaden. Ramadan avslutas med en stor fest, *Eid al-Fitr*.

Shawwal heter den tionde månaden.

Dhu-l-Qadah är den elfte månaden.

Dhu-l-Hijja är den tolfte månaden och den fjärde heliga månaden. Det är den heliga pilgrims månaden och pilgrimsresan till Mecka skall äga rum mellan den åttonde och trettonde dagen. Alla muslimer bör försöka valfärda någon gång i livet till Mecka. Den tionde dagen i månaden firas den stora pilgrimsfesten.

Offerfesten, *Eid al-Adha*, infaller på valfärdens sista dag.

Religiösa fester

De fester som presenteras här är fester som äger rum årligen enligt den muslimska kalendern, och är religiösa fester. Övriga högtider, som bröllop, begravningar och födelsedagar firas naturligtvis också. (se nedan under "Andra fester och ceremonier"). Förutom religiösa fester och nämnda högtider firas olika fester i olika länder. I Iran firas t.ex. *nuruz*, det persiska nyåret, vilket infaller vid vårdagjämningen och firas omkring den 20 mars.

En viktig festperiod inträffar under fastemånaden *Ramadan*, den nionde månaden. Då firas att under denna månad fick profeten Muhammad motta sin första uppenbarelse från Gud, genom ärkeängeln Gabriel. Detta skedde under *Lailat al Qadr*, "allmaktens natt". Det är också namnet på sura 97 där natten beskrivs. Natten infaller i enligt traditionen den 27:e natten i månaden (natten mellan 26 och 27).

Eid-festerna är de religiösa, stora och viktigaste festerna inom islam. *Eid* är arabiska för något återkommande, något som upprepas. *Eid al-Fitr* är den första Eid-festen i det muslimska året och firas när fastemånaden Ramadan avslutas. Denna fest uppmärksammas idag i den svenska dagligvaruhandeln. Till festen klär man upp sig och samlas i moskén vid gryningen för att tacka Gud och be. Man äter särskild mat för tillfället och barnen får ofta godis och presenter, *eidklappar*. Det är också den högtid då man skall tänka på plikten att dela med sig och det är brukligt att betala sin allmosa, *zakat*, dvs. 2,5% av sina sparade medel, enligt Koranens anvisning (sura 9:60). Zakat är där-

för en religiös plikt.

Den andra stora högtiden är *Eid al-Adha* och den kallas även *Eid al-kabir*, ”den stora festen” vilket beskriver dess betydelse. Den äger rum på vallfärdens sista dag men firas även av de (flertalet) muslimer som inte vallfärdar till Mecka. Dagen firas till åminnelse av Abrahams offer.

Och [Abraham] sade: ”Jag skall [lämna er och] gå dit min Herre vill leda mig.” [Och han bad:] ”Herre! Ge mig en [son, en] av de rättfärdiga!” – Och Vi gav honom det glada budskapet om en son med mildt och fogligt sinnelag. Och då [sonen] hade blivit gammal nog att [arbete tillsammans med fadern och] delta i hans strävanden, sade [denne]: ”Min käre son! Jag har sett i drömmen att jag offerar dig [åt Gud]. Vad anser du [om detta]?”

[Ismael] svarade: ”Fader, gör som du blir befalld! Om Gud vill, skall du se att jag är tålig och uthärdar [allt].” Men så fort de båda hade visat att de underkastade sig Guds vilja och [Abraham] hade lagt [sonen] med tinningen mot marken, ropade Vi till honom: ”Abraham [hejda din hand]! Du har redan utfört den befallning som du fick i drömmen!”

Så belönar Vi dem som gör det goda och det rätta; detta var klart och tydligt en prövning. Som lösen för [sonen] tog Vi emot ett präktigt offerdjur; och Vi lät hans minne bevaras av senare släkten [som ber] ”Fred och välsignelse över Abraham!”¹⁷

Enligt Koranen är det således Ismael, Abrahams son med Hagar, som Abraham är beredd att offra till Gud. Vid denna högtid slaktas ofta ett djur rituellt för att symbolisera slaktoffret vid Mina. Till vallfärdens riter denna dag hör även ”stenandet av Satan”. Då kastar pilgrimerna sten på tre olika stenpelare som skall symbolisera Satan. Enligt den islamiska traditionen frestade Satan Abraham och försökte få honom att visa sig olydig mot Gud och inte offra Ismael. Abraham visade dock lydnad och jagade tillsammans med Ismael bort Satan genom att kasta stenar.

För muslimer som inte vallfärdar till Mecka är festen ett tillfälle då man slaktar, eller köper ett lamm, och skänker kött till behövande samt delar med släkt och vänner.

Andra årliga fester som firas, men som egentligen inte är officiella religiösa fester, är profeten Muhammads födelsedag och hans himmelfärd.

Profeten Muhammads födelse ägde rum den tolfte dagen i den tredje månaden enligt den muslimska kalendern, i *Rabi 'al-Awwal* vilket enligt den kristna tideräkningen är den 20 augusti år 570. Man firar idag födelsedagen i moskén och håller en enkel minnesstund och berättar legender och historier från profetens liv.

Profetens himmelfärd finns beskriven i Koranen och den finns avmålade och återgivna i handskrifter. Den firas i den sjunde månaden, *Rajab*, på natten till den 27 dagen. Då infaller *Miraj*, himmelfärden eller uppstigandet genom

17. Sura 37:99–109, *Koranens budskap*, 2000.

de sju himlarna.¹⁸ Den nattliga resan som traditionen berättar om var både andlig och kroppslig. Profeten Muhammad förflyttades på sitt fyrfota djur *Buraq* från Ka'ba i Mecka till tempelplatsen i Jerusalem, till den plats där moskén *al-Aqsa* finns idag. Själva himmelsfärden gick från klippan i *Klippdomen* och profeten blev visad, förutom de sju himlarna, både paradiset och helvetet av ärkeängeln Gabriel. Detta förklarar varför Jerusalem fortfarande är en sådan viktig stad.

Idag firar muslimer dagen med att samlas i moskén för gemensam bön och koranläsning.

De fester som beskrivits är gemensamma för alla muslimer och till dem kommer fester inom olika riktning. Shiamuslimer högtidlighåller minnet av stora martyrer genom särskilda fester. Den största martyrfesten hålls till profeten Muhammads dotterson Husayns (Husayn ibn Ali) minne. Han var son till Ali och Fatima och blev den tredje shiamuslimske imamen. Han stupade vid slaget vid Karbala år 680. Festen firas den tionde dagen i månaden *Muharram*, den första månaden. Slaget var en strid om vem som skulle vara kalif och stod mellan Husayns trupper och en umayyadisk trupp, ledd av kalifen Yazid. Dagen kallas *Ashura*, som betyder tionde, och firas av shiamuslimer med en blodig ritual.

Andra fester och ceremonier

Muslimer firar andra högtider med olika riter och som avser markeringar i livets olika skeenden. Något som direkt motsvarar det kristna dopet finns inte men vissa riter kring födseln, på arabiska *akikah*, finns men kan se mycket olika ut i olika delar av världen. Många muslimer har inte någon rit alls kring detta.

Äktenskap skall ingås frivilligt. En muslimsk man kan gifta sig med icke muslimska kvinnor men en muslimsk kvinna kan inte gifta sig med en icke muslimsk man. Bröllopet kan ske i moskén eller i hemmet och ses som ett heligt kontrakt. Det finns inte några särskilda eller bestämda ritualer kring själva bröllopet mer än att det måste ske i vittnens närvaro. Efter bröllopet har man en fest som kan äga rum i vilken lokal som helst, även i moskén.

Den muslimska helgdagen är på fredagen, då den viktigaste bönen i veckan, *khutba/xutba* äger rum. I muslimska länder är affärerna öppna kortare tid än på vardagarna, i vissa länder är de helt stängda. Fredagen motsvarar på så sätt den kristna söndagen och judarnas sabbat på lördagen.

Men det finns naturligtvis stora skillnader i vad olika muslimer gör i sitt trosliv, på samma sätt som det finns skillnader mellan vad olika kristna gör.

18. Sura 17 "Al-Isrā (Den nattliga resan)" *Koranens budskap*, sid. 395 ff., 2000.

Sunniter och shiiter

Inom islam finns, precis som inom kristendomen, olika riktningar. Inom kristendomen räknar vi oftast tre större grupperingar som sinsemellan har både likheter och olikheter. Reformatoriska kyrkor utgör en grupp, ortodoxa en grupp och romerska katoliker en grupp. Inom islam finns dels större inriktningar eller grupperingar och dels olika undergrupper. De två stora riktningarna är *Sunni* och *Shia*. En del amerikanska (shia) muslimer menar att skillnaden mellan sunnimuslimer och shiamuslimer är jämförbar med den mellan protestanter och katoliker. Ibland räknas *sufism* och *wahhabism* som olika muslimska riktningar men sufi kan du, enligt många muslimer, vara oavsett inriktning och även som icke-muslim. Wahhabism är en typ av lagtolkningsskola, som tillämpas framförallt i Saudiarabien, men som inte ingår i de fyra sunnitiska lagskolorna. Shiamuslimerna har en egen lagskola. Både sunni och shia har flera olika undergrupperingar.

Sunni kommer av arabiskans *sunna* som på svenska ungefär motsvaras av ”tradition”. Det är profeten Muhammads tradition som följs. Efter profeten Muhammads död utbröt stridigheter om vem som skulle efterträda honom. Den som utsågs, Abu Bakr (11-13/632-634), var Muhammads svärfar. Han var därmed den förste kalifen efter Muhammad och blev även den förste sunnitiske kalifen. Den grupp som opponerade sig mot detta val ville ha Ali, profetens kusin och svärson, till kalif. Stridigheterna resulterade i att Alis anhängare och han själv bildade en egen gruppering eller parti, det som blev *shia*. Ordet kommer av arabiska för parti, *shi’at*. När Abu Bakr valdes till den första kalifen så stöddes dock detta av Ali. Han blev senare den fjärde kalifen mellan åren 656-661. Efter Alis död var splittringen mellan sunni och shia ett faktum, således tidigt i islams historia.

Majoriteten av världens muslimer är sunnimuslimer. Den minoritet som följer den shiitiska traditionen finns främst i Iran och södra delarna av Irak.

För sunnimuslimer är Muhammad och de fyra första kaliferna viktiga, för shiamuslimer är Muhammad och Ali (den fjärde kalifen) viktiga.

Vad som idag religiöst i skiljer sunniislam och shiaislam kan för en icke-muslim vara svårt att förstå.

Stridigheter mellan sunni och shia har ofta, utifrån sett, varit strider om makten på politiska och ekonomiska grunder. Det handlar även om nationaliteter och språkgrupper och Iran blev shiamuslimskt i början av 1500-talet.

Skillnader finns i hur man förhåller sig till martyrskapet och i hur vissa religiösa händelser firas.

I Sverige finns muslimer av båda inriktningarna representerade och de flesta är också här sunniter. Båda inriktningarna har undergrupperingar vilka också finns i Sverige.

Religiös lag och levnadsregler

Sharia

Sharia är arabiska och kan översättas med ”vägen”. Det är den muslimska religiösa lagen som grundar sig främst i Koranen. Det vi i Sverige oftast hör och läser om är den del av sharia som kan betecknas som familjerätten, dvs. den del av lagen som framförallt uppmärksammas för att den reglerar kvinnornas ställning i både äktenskap och samhälle. I den fjärde suran, ”Kvinnor” (an-nisa) finns grunden för de rättigheter som berör kvinnan och familjen, som frågor om arv och äktenskap. Här finns texten som säger att en muslimsk man kan ta sig fyra hustrur, se sura 4 vers 3:

Om ni är rädda att inte kunna behandla de faderlösa med rättvisa, tag då [andra] kvinnor som är tillåtna för er till hustrur – två eller tre eller fyra; men [begränsa er till] en enda om ni inte tror er om att kunna behandla dem alla lika – eller [vänd er till] någon av dem som ni rättmätigt besitter. Detta gör det lättare för er att undvika partiskhet.

I denna sura finns också beskrivningen av arv, om döttrars oftast mindre del av arvsloten. Enligt vers 11 så ärver sonen en lott som är lika stor som två döttrars, dvs. döttrarna ärver hälften av vad sonen ärver, om det finns fler döttrar än två så ärver de tillsammans $2/3$ men om det finns en dotter så ärver hon hälften.

Från vissa håll har förslag väckts om att *sharia* borde tillämpas i Sverige avseende familjerätten. Men detta är helt oförenligt med svensk lagstiftning. Enligt svensk lag har och kvinnan samma rätt som mannen ifråga om äktenskap, arv och gemensam vårdnad om barnen.

Haram och halal

Olika arabiska termer används av all världens muslimer för att visa vad en muslim får göra och inte får göra. Termerna är *haram* och *halal*.

Haram betyder helig, okränkbar och förbjuden. Halal betyder i vid mening tillåten. Vissa ting är förbjudna, *haram*, för muslimer och vissa företeelser är haram för icke-muslimer. Moskén och Ka’ba i Mecka är den mest heliga platsen. Därför är Mecka *haram*, i betydelsen förbjuden för icke-muslimer, och *haram*, i betydelsen helig för muslimer. Företeelser i handling och i tanken är, förenklat, antingen tillåtna eller förbjudna.

Vissa maträtter är haram, muslimer äter exempelvis inte fläskkött eller kött från självdöda djur eller kött från djur som inte är halalslaktade. Med halalslaktad avses slakt enligt vad Koranen säger i sura 5:3:

FÖRBJUDET för er är kött av självdöda djur och blod och svinkött och sådant [kött] som har slaktats i ett annat namn än Guds; [vidare kött av] djur som strypts eller kvävts eller dödats genom ett hårt slag eller [som] fallit

ut för ett stup eller stångats ihjäl eller rivits av ett rovdjur – om ni inte har slaktat djuret på föreskrivet sätt [medan det var vid liv] – och djur som slaktats på hedniska offeraltare.

Förutom vissa restriktioner som avser vad en muslim får eller inte får äta finns ett påbud i Koranen om hur köttet skall vara slaktat. Flertalet judar och muslimer anser att rituell slakt är en del av religionsfriheten, det som judar kallas *koscher* och muslimer *halal*. Halalslakt betyder att det är tillåtet enligt islam och innebär att djuren slaktas genom s.k. skäktning eller avblodning. Skäktning förbjöds i Sverige år 1937. I Tyskland förbjöds skäktning 1933, vilket var en bestämmelse som riktade sig mot judarna och skäktning var förbjudet i alla områden som lagts under Tyskland. Många länder som infört förbudet under den nazistiska eran upphävde det vid krigsslutet 1945 dock inte Norge, Sverige och Schweiz.¹⁹ I Sverige är det inte förbjudet med skäktning idag men det är förbjudet att slakta djur som inte är bedövade genom el-bedövning med hänvisning till djurskyddslagen. Det finns ett fåtal slakterier som slaktar på detta sätt, att djuren el-bedövas och därefter skäktas men vid vissa högtider krävs att djuren är riktigt halalslaktade och Islamiska samarbetsrådet m.fl. organisationer har gemensamt uppvakttat Jordbruksdepartementet i frågan (2003).²⁰ Man önskar en säker tillgång på rituellt slaktat svenskt kött och framför ett önskemål om att religionsfriheten skall väga tyngre än djurskyddet.

Enligt Djurskyddsmyndigheten (senaste informationen från 2006) är det förbjudet i Sverige att slakta obedövade djur. Det gäller alla slaktmetoder. Myndigheten menar att den inte är emot halalslakten, dvs. avblodningen som sådan men kräver att djuren skall vara bedövade före slakt. Vidare skriver man att el-bedövning accepteras av många muslimer i världen.²¹ Det är en metod som kan användas vid slakt av fjäderfä och får, men vid slakt av nötkreatur krävs bedövning med bultpistol eller liknande. Detta är ett exempel på där svårigheter kan uppstå i mötet mellan troende och det sekulariserade samhällets regelverk. För muslimer i Sverige uppstår problem, oftast äter man importerat rituellt slaktat kött, t.ex. från Danmark. Diskussionen kommer att fortsätta och förhoppningsvis når man en lösning som är acceptabel med hänvisning till religionsfriheten.

Även bland muslimer finns det olika uppfattningar om vad som är halal och vad som är haram. Kulturkrockar gör det inte helt enkelt att leva efter dessa principer. I olika länder är olika saker t.ex. haram, beroende på lagskola eller riktning. I Saudiarabien får inte kvinnor köra bil, det är haram, men i Iran utbildas kvinnor till taxichaufförer, där är det halal.

19. *Att slakta ett får i Guds namn – om religionsfrihet och demokrati* Demokratiutredningens skrift nr 14, SOU 1999:9, Göran Gunner, Stockholm 1999.

20. www.sverigesmuslimskarad.se/artiklar/03.html 20070514.

21. www.djurskyddsmyndigheten.se/Steria/templates/Page.aspx?id=3653 20070514.

Begreppet harem, som i svenska språket oftast fortfarande avser en man med många hustrur och konkubiner, betyder den del av huset som är kvinnornas del (i muslimska bostäder) och som inte är tillåten för någon annan än maken, söner eller andra nära manliga släktingar. Det är den del av huset eller lägenheten där i övrigt beslöjade kvinnor kan vara obeslöjade.

Förtäring av alkohol och droger är *haram* och i Koranen finns två suror som man främst hänvisar till när det gäller alkohol, sura 2:219 och 5:90. Sura 5:90 är också den sura som innehåller bildförbudet, något som även finns i den judendomen, se 2 Mos 20:4–5, där bildförbudet är det ursprungliga andra budordet av de tio.

TROENDE! Rusdrycker och spel om pengar, alla hedniska bruk och spådomskonst är ingenting annat än Djävulens skamliga påfund; håll er borta från allt sådant, för att det skall gå er väl i händer.

I orden ”alla hedniska bruk” ingår bildförbudet då det ord som ursprungligen står på arabiska kan tolkas eller översättas som ”avgudaaltare”.²²

Moskéer över hela världen är byggda så att de är orienterade den kortaste vägen mot Mecka. Muslimer skall även begravas med ansiktet och blicken riktad mot Mecka. Denna riktning kallas *qibla*, som betyder böneriktning (se nedan under ”Bönen”).

När en muslim dör skall han eller hon enligt seden begravas inom 24 timmar och man läser böner för den döde vid graven. Enligt muslimsk sedvänja får kvinnor inte närvara vid begravningen utan får besöka graven senare.

Kristna ber på flera olika sätt men flertalet av världens kyrkor är orienterade mot öster, mot uppståndelsen, och på så sätt är bönen orienterad i kyrkan.

Likheten med kristendomen förbigås ofta, av okunnighet men kanske också av ovilja. Troende människor är grunden ganska lika, särskilt när de vuxit upp inom samma kultur och språkområde. Troligen är det större likheter mellan en svensk muslim och svensk kristen, än mellan en svensk kristen och en kristen från en helt annan del av världen, med ett annat språk och med andra vanor. Kristna utgör lika lite som muslimer en enhetlig grupp. Mångfalden är utmärkande för de monoteistiska religionerna och är en rikedom, inte ett hot. Vi är alla skapade till Guds avbild.

Kristendomen och islam

Trosbekännelsen

För både kristna och muslimer är trosbekännelsen en fundamental rit som ständigt upprepas. Kristna läser trosbekännelsen i söndagens huvudgudstjänst, och muslimer läser trosbekännelsen som en av de fem religiösa

22. *Koranens budskap*, 2000, s. 154, not 106.

plikterna. Det är således grundläggande i båda religionerna att regelbundet bekänna sin tro inför Gud och inför församlingen.

Bönen

Bönen är en viktig del av muslimers liv och profeten och hans församling förrättade sina böner enligt en bestämd böneriktning, *qibla*, vilket muslimer fortfarande gör idag. Bönen skall föregås av en ritual som finns beskriven i Koranen, sura 5:6. Den beskriver hur den troende skall rena sig rituellt före bön och det är inte en rekommendation utan en plikt. Finns inte vatten så beskrivs hur reningen går till på annat sätt.

Bönen skall, om möjligt, utföras i moskén. Allteftersom islam spreds byggdes moskéer som fungerade som kvartersmoskéer och som skulle rymma hela församlingen vid fredagsbönen. Även mer praktfulla moskéer uppfördes av härskare och mecenater av olika dignitet. Idag i Sverige förekommer det inte några direkta kvartersmoskéer utan de moskéer som byggts har ett mycket större upptagningsområde att betjäna.

Moské kan även avse platsen vid eller omkring själva byggnaden och i vid mening alla platser där en muslim knäfaller inför Gud.

I Sverige var tidebönen under den romersk-katolska tiden mycket viktig. Särskilt för dem som levde som bröder och systrar i klostren. Tidebönen styrde andaktslivet och markerade de olika delarna av dagen. Innan vi fick "klocktid" och standardtid i Sverige räknades dygnet på ett annat sätt än i dag. Den tredje timmen inföll vid olika "klocktider" vid olika årstider och var anpassad till dagens längd, till när gryning och skymningen inföll. Tidebönen har åter blivit viktig för många kristna i Sverige men styrs av tiden som klockan visar och inte av när solen går upp eller ner.

Muslimsk tidebön

Muslimer ber sina tideböner efter solens rörelse och dygnets olika delar. Det betyder att första bönen skall ske i gryningen, oavsett vid vilken tid den inträffar.

Den första bönen skall bedjas vid gryningen och kallas *fajr*, arabiska för gryning. Bönen läses från att gryningen börjat tills att solen har gått upp. När solen har gått upp är det därför för sent att be den. Den andra bönen, middagsbönen, *dhur* eller *zühr*, skall bedjas när solen börjar dala från sin högsta punkt, direkt efter att den har passerat zenit. Eftermiddagsbönen, *'asr* skall påbörjas när solen befinner sig halvvägs mellan sin högsta punkt och sin nedgång.

Skymningsbönen, *magrib/magreb*, den fjärde bönen börjar bedjas direkt efter att solen gått ner och avslutas när skymningen är över. Den sista bönen, kvällsbönen, *'isha* kan bedjas från skymningen och över natten fram till gryningsbönen. Den viktigaste bönen i veckan är fredagens middagsbön, *khutba/xutba* som, om möjligt, skall utföras tillsammans med andra i mos-

kén. Moskéer kallas ibland *Jami* samt ett egennamn vilket brukar översättas med "Stora moskén" eller "Fredagsmoskén" och avsåg ursprungligen att moskén skulle vara så stor att hela församlingen fick plats där vid fredagsbönen.

Både islam och kristendomen ser Gud som den allsmäktige skaparen av allt. Endast Gud själv finns till genom sig själv. Människor, djur, hela jorden har fått sin existens genom Gud och det är Gud som tillbedes i bönen. Gemensamt för flera religioner är bruket av radband vid bön och både muslimer och kristna använder radband. Radband består av ett band där kulor, stenar eller pärlor är upprädda. Radband kan också bestå av tätt sittande knutar.

Det muslimska radbandet är indelat på sitt speciella sätt med den stora Gudsstenen i änden, på samma ställe där ett kristet radband ofta har ett kors. Muslimer använder radband med 99 pärlor och den troende nämner Guds 99 olika attribut, medan de räknar kulorna. Radbandet kan också ha 33 pärlor som då räknas i tre omgångar. I Svenska kyrkan idag använder många "Frälsarkransen", som är ett radband där pärlorna har olika betydelse eller symbolik och används som ett stöd vid bön. Romerska katoliker har Rosenkransen där olika kulor betyder olika böner, som "Hell dig Maria" och "Fader vår".

Gemensamt för alla användare av radband är upplevelsen av att bönen förstärks.

Det kristna Europas möten med islam

Europas historiska kontakter med den muslimska världen kan och har skildras på flera olika sätt. Oftast har erövringskrigen beskrivits och de gavs, både av sin samtid och ges ibland idag, en religiös prägel oavsett om det fanns eller finns skäl till det. Den tidiga arabisk-muslimska expansionen öster- och västerut påbörjades vid mitten av 600-talet. Att befolkningen i de erövrade länderna blev muslimer har av olika källor givits olika förklaringar. En är att de av skatteskal konverterade till islam (muslimer betalade mindre skatt än kristna, judar m.fl.), en annan är att de konverterade av tro, en tredje är att de tvångsislamiserades. Den tidiga arabisk-muslimska expansionen avsåg ofta områden som redan var kristna. Kristendomen hade tidigt brett ut sig kring Medelhavet med början under de första århundradena av vår tideräkning och den befästes i och med att kristendomen blev statsreligion i det romerska riket efter Konstantin den stores död år 337. (För fler exempel, se bilaga 2) De arabisk-muslimska erövringståg som utgick från Spanien och norrut stoppades i Poitiers i frankernas rike år 732 av Karl Martell och hans trupper.

Man kan också beskriva mötet mellan kristna och muslimer genom osmanernas expansion som fick till följd att Nordafrika, Syrien och Palestina kom under osmansk (turkisk) överhöghet. Denna expansion vändes därefter norrut under senare delen 1500-talet och 1600-talet. Det kristna Balkan kom under muslimsk överhöghet och den första belägringen av Wien ägde rum år 1529, den andra år 1683. Europeiska furste- och kungahus var i allmänhet fientligt inställda till osmanerna men stödde dem när det passade deras egna intressen.

Korstågen

Korstågen är en annan del av de våldsamma möten som skett mellan kristna och muslimer. Dessa startades officiellt för att återerövra det Heliga landet, Jerusalem och Palestina, från muslimerna. Till en av flera utlösande faktorer brukar räknas en vädjan från den bysantinske kejsaren till påven. Turkarna (seljukerna) hade besegrat den bysantinska armén år 1071 och kejsaren tillfångatogs.

Det första korståget kungjordes av påven Urban II år 1095. Kungörelsen av korståget skedde i samband med att förföljelsen av judar påbörjades i Europa.

Korståget startade år 1096 och pågick fram till år 1099.

I slutet av 1120-talet predikar Bernhard av Clairvaux, 1090–1153, den franske cisterciensbrodern som grundade Clairvaux, för ett andra korståg

vilket ägde rum mellan åren 1147 och 1149.²³ Det tredje korståget, 1189–92, är framförallt berömt för att Richard Lejonhjärta deltog. Det fjärde korståget 1202–1204 resulterade i plundringen av Konstantinopel år 1204.²⁴ Många historiker menar att det fjärde korståget medverkade till den försvagning som senare resulterade i Mehmet II:s erövring av staden år 1453. Alla europeiska härskare stödde dock inte korstågen. Efter år 1453 fortsatte den osmanska expansionen.

Det osmanska riket fortsatte egentligen att vara en del av Europa på samma sätt som Bysans – den östra delen av det romerska riket, Östrom – hade varit, med samma stora motsättning i förhållandet till den (väst) romersk katolska kyrkan, Västrom, och de kristna europeiska furstehusen.

Religionen har både från muslimskt och kristet håll använts som förvändning för våld, exploatering och erövring av andra folk och länder. Samtidigt som dessa våldsamerheter ägde rum så levde människor tillsammans, muslimer som minoriteter i kristna länder, och kristna som minoriteter i muslimska länder. Det kulturella och vetenskapliga utbytet mellan det kristna Europa och de muslimska länderna i norra Afrika och östra Asien pågick under hela medeltiden men fick ett abrupt avbrott i och med Ferdinands och Isabellas *reconquista* år 1492. När kristendomen återinfördes i tidigare muslimska delar av Spanien tvingades muslimer och judar att konvertera eller att lämna landet.

Länderna i Europa och islam

Européer har använt en särskild terminologi för att geografiskt definiera den del av världen låg bortom Europa och som kom att bli kolonier. Beteckningar som Främre Orienten, Orienten, Mellanöstern, Främre Asien, Bortre Asien säger inte något om dessa områdens språk, kultur och religion, de var inte heller de namn som man ursprungligen själva använt sig av. Omnämningarna beskriver egentligen endast områdenas geografiska förhållande till Europa och som om de vore homogena områden, vilket de inte var och inte är, lika lite som Europa varit och är det. Särskilt problematiskt har termen ”Orienten” visat sig vara och har därför fått ge namn till den ism som blev en del av kolonialismen i de muslimska länderna, dvs. orientalismen.²⁵

Den kolonisation som påbörjas från europeiska länder under slutet av 1400-talet avsåg främst länder i den ”nya världen”, den amerikanska kontinenten. Från och med Napoleons och hans truppers landstigning i Egypten 1798 blir Afrika och delar av Asien de nya områden som lades till Europas

23. *The Oxford Illustrated History of the Crusades* 1995 sid. 393.

24. *The Oxford Illustrated History of the Crusades* 1995 sid. 392 ff.

25. Se Said, Edward *Orientalism* 1997 (1993, på eng. 1973 och senare).

intresseområde, nu med inriktning på områden där majoriteten av befolkningen var muslimer. Detta skapade svåra relationer mellan det ”kristna” Europa och den muslimska världen i närheten av Europa. Det skapade även svåra relationer mellan den kristna minoriteten och muslimerna i de koloniserade länderna, som exempelvis i Egypten.

Orientalism som begrepp när det används om politiska och ekonomiska förhållanden kom förhållandevis sent. Termen kommer av latinets *oriens* och är synonymt med ”öster”.

Enligt detta sätt att se började ”Orienten” där Europa slutade (se under *Ordförklaringar*).

//...Gud är större än vårt hjärta...//

De egentliga religionsmötena sker när människor från olika religioner personligen möter varandra.

Väljer vi idag något särskilt förhållningssätt när vi närmar oss islam, när vi möter muslimer? Ja, sannolikt. Vi väljer, medvetet eller omedvetet, att se skillnaderna eller likheterna. När islam beskrivs och presenteras i media idag är det oftast skillnader som framhålls och ganska ofta skillnaderna mellan troende, icke svenska muslimer och sekulariserade svenskar. Detta på ett sätt som om det inte fanns djupt troende *svenska* kristna eller djupt troende *svenska* muslimer i Sverige. Eller som om det inte finns sekulariserade inom båda religionerna. Ofta blandas kultur och religion ihop när islam skall beskrivas. Något som är en kulturell skillnad presenteras som giltigt för alla muslimer oavsett bakgrund. Något som är kulturellt svenskt betingat presenteras som om det inte avsåg svenska muslimer. Detta bör man vara uppmärksam på. Vi bekänner vår tro på olika sätt eftersom vi tror på olika sätt, likheten är att vi tror på Gud.

Religionsmöten mellan kristendom och islam har i historien varit våldsamma och både kristendomen och islam utnyttjas även idag i olika maktsyften.

Vår uppgift som kristna i Sverige måste vara att möta muslimer som troende medmänniskor, som en del av Guds skapelse, och inte möta dem som fiender. Kulturella och religiösa skillnader till trots så bekänner sig både kristna och muslimer till tron på en enda Gud. Oftast är det de kristna som försvarar muslimers, och andra troendes, rätt att utöva sin religion i Sverige.

Inom Svenska kyrkan pågår samtal och möten mellan kristna och muslimer på stifts- och församlingsnivå, under mer eller mindre organiserade formen.

Traditionellt har religionsdialogen oftast avsett samtal mellan ledande företrädare för religionerna och avsett teologiska frågor. Dessa dialoger behövs men parallellt med andra dialoger, andra samtal och andra möten.

Det vanligaste mötet mellan människor av kristen tro och av muslimsk tro i Sverige idag sker på arbetsplatser, i skolor eller på förskolor. Samtalen rör sig förmodligen inte direkt om vad som står i Bibeln eller Koranen men tangerar ändå tron genom att exempelvis frågan om vad muslimer äter kommer upp. Vad är *haram* och vad är *halal* ifråga om mat? När vi möter begrepp som halalslaktat är det bra att veta vad det betyder enligt vad Koranen och varför det är mycket viktigt för många muslimer.

I Sverige har vi traditionellt inte betraktat religionsfrihet som frihet *från* något, som i Frankrike, utan som frihet *till* något och att detta skall gälla alla troende idag. Kvinnor avgör själva om de skall bära huvudduk eller inte. Att försvara kvinnors rätt att bära sjal behöver inte vara detsamma som att före-

språka särslagstiftning. En särslagstiftning enligt sharia är, som tidigare nämnts, inte förenligt med svenska lag. Det är inte heller något som majoriteten muslimer önskar.

Svenska kyrkan har genom sitt medlemskap i olika internationella ekumeniska organisationer förbundet sig att följa vissa rekommendationer och överenskommelser. Det gäller också rekommendationer som avser interreligiös dialog och samtal. Svenska kyrkan är medlem i Kyrkornas Världsråd (KV), Lutherska Världsförbundet (LVF), Konferensen för Europeiska Kyrkor (KEK) och Borgågemenskapen. De rekommendationer som kommer från dessa gemenskaper är rekommendationer för hela Svenska kyrkan, dess stift och församlingar.

År 2006 publicerades, som nämndes inledningsvis, *Religionsmöte – Ekumeniska dokument*, där texterna är hämtade från Kyrkornas Världsråd, Konferensen för Europeiska Kyrkor och Borgågemenskapen (se första kapitlet ”Bakgrund”). I texten från Borgågemenskapen finns bland annat tolv aspekter som kristna kan och bör beakta i möten med troende från andra religioner. Bland annat sägs att ”Vi kan inte påtvinga den andre vår tro, men vi bör alltid vara redo att vittna om vår tro i handling såväl som i ord”.²⁶

I mars 2007 utkom dokumentet *Kan vi be tillsammans? – Ett ekumeniskt studiematerial om bön i mångkulturell kontext* sammanställt av Katrin Åmell OP på Sveriges Kristna Råd (Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 11, 2007). Det har tillkommit för att svara mot behovet av att be tillsammans över religionsgränserna vid vissa tillfällen. Texten är ett stöd för reflektion men visar också konkret hur gemensam bön kan gå till.

Utifrån dokumenten ter det sig helt uppenbart att vi som kristna i Sverige har ett särskilt ansvar för våra troende bröder och systrar, oavsett deras religionstillhörighet.

Genom att Jesus gav sitt liv för oss har vi lärt känna kärleken. Också vi är skyldiga att ge vårt liv för bröderna. Om någon som har vad han behöver här i världen ser sin broder lida nöd men stänger sitt hjärta för honom, hur kan då Guds kärlek förbli i honom? Mina barn, låt oss inte älska med tomma ord utan med handling och sanning. Då förstår vi att vi är sanningens barn, och om vårt hjärta dömer oss kan vi inför honom övertyga det om att Gud är större än vårt hjärta och förstår allt. Mina kära, om hjärtat inte dömer oss kan vi stå frimodiga inför Gud.

I JOH 3:16–21

Och vi har lärt känna den kärlek som Gud har till oss, och tror på den. Gud är kärlek, och den som förblir i kärleken förblir i Gud och Gud i honom.

I JOH 4:16

26. Åmell Katrin, red. *Religionsmöte – Ekumeniska dokument* SKR:s skriftserie nr 9, 2006, sid. 53.

Ordförklaringar

ABBASIDERNA, därav abbasidiska kalifatet, som tog makten år 750 och flyttade huvudstaden från Damaskus till Bagdad, i dåvarande Mesopotamien och nuvarande Irak. Kalifatet störtades av mongolerna 1258.

FATIMIDER, shiamuslimer i Egypten, kommer av Fatima, Muhammads dotter med Khadija sedermera Alis hustru.

HADITHER, i den tradition som uppmärksammar profeten Muhammads seder och leverne.

HAJJ, pilgrimsfärd till Mecka. Skall om möjligt genomföras en gång i livet.

HAJJI, titel som får läggas till namnet efter vallfärd till Mecka, gäller både män och kvinnor.

HIJRA, ”flykten” eller flytten till Medina, år 622.

IMAM, böneledare.

IMPERIALISM, från latinets *imperium* och betyder rätten att befälla.

JIHAD, betyder kamp och brukar benämnas stora och lilla Jihad. Stora Jihad avser kampen som människan för med sig själv för att bli en bättre människa, den andliga kampen. Det är det svårare förhållningssättet. Lilla Jihad är den väpnade kampen och som anses vara den enklare och som muslimer i allmänhet vill undvika.

KA’BA, byggnaden i moskén i Mecka. De troende ambulerar runt Ka’ba, vilken enligt muslimsk tradition uppfördes av Abraham.

KALIF, *Khalifat Rasul Allah*, ”Guds sändebuds ställföreträdare”. Idag finns det inte någon kalif i den muslimska världen.

KHUTBA, (xutba) fredagsbönen, den viktigaste bönen i veckan.

KOLONIALISM, kommer av latinets ord för nybygge, *colonia*.

KORAN, av Qu’ran, recitera och läsa upp. Koranen förmedlades på arabiska av ärkeängeln Gabriel till profeten Muhammad.

MASJED, moské, plats för prostration – knäfall med pannan mot marken

MESOPOTAMIEN, ”Tvåflodslandet” mellan Eufrat och Tigris, idag en del av Irak.

MINARET, av manara – fyrorn. Det torn som tidebönerna traditionellt utropas ifrån. I Sverige är det inte tillåtet med böneutrop från minareter.

MONGOLER, folkslag som kom från Mongoliet som erövrade stora delar av Asien under sin storhetstid. Deras ättlingar *mughalerna* behärskade den muslimska delen av nuvarande Indien, Pakistan och Bangladesh från 1526 och fram till den brittiska koloniseringen av dåvarande Indien år 1858.

ORIENTALISM, av *oriens*, öster. ”Orientalisk” kommer av latinets *orientalis* i betydelsen öster om det romerska riket. En sida av kolonialismen som

behandlar hela den muslimska världen som en homogen enhet och som något Europa och väst har kunnat förhålla sig till och definierat sig mot enligt Edward Said, palestinsk intellektuell kristen. Se hans bok *Orientalism*.

OSMANER, efter Osman I, grundaren av ätten. Osmanerna härskade i Anatolien, Palestina, Syrien, Egypten m.fl. länder under sin storhetstid. Är arvtagarna, geografiskt, till det bysantinska riket. Osmanerna förlorade makten i och med att kolonialmakterna Frankrike, Storbritannien och Tyskland etablerade sig i Mellanöstern. Det osmanska riket föll formellt 1924 när den siste kalifen avsattes.

QIBLA, böneriktning. Muslimer vänder sig det kortaste avståndet till Mecka vid bön. Före år 624 var böneriktningen mot Jerusalem.

SCHEJK, Religiös ledare, främst i en sufiorden.

SELJUKER, folk från Turkmenistan i Central Asien. Förflyttade sig västerut, erövrade Persien (1076) och fortsatte mot Anatolien. Var sunnimuslimer redan före erövring av Persien. Kallas ibland för "Seljuks of Rum", "de romerska seljukerna" då de erövrade Östrom (Bysans).

SHARIA, den muslimska lag som grundar sig i Koranen och haditherna.

SHIA, "parti". Ursprungligen shi'at Ali, dvs. Alis parti. Uppstod vid konflikten om vem som var den rättmätiga efterträdaren till Muhammad efter dennes död år 632.

SHIRK, synd. Enligt islam är Treenigheten synd och inte förenligt med mono-teism.

SUFI, muslimska ordnar, kallas ibland mystiker. Finns inom både sunni och shia och betecknas av en del som oortodoxa, av andra som den sanna islam.

SUNNA, profeten Muhammads "tradition".

SUNNI, den största grenen av islam, de som följer profetens tradition och som ville ha Abu Bakr, Muhammads svärfar, som kalif efter profetens död.

UMAYYADERNAS KALIFAT, umayyaderna tog makten efter Alis död 661. Flyttade huvudstaden från Mecka till Damaskus i Syrien. Härskade fram till 750.

UMMA, den muslimska gemenskapen, summan av alla muslimer i världen.

ÖSTROM, avser den östra delen av det romerska riket. Uppstod i och med att Konstantin den store flyttade sin huvudstad till Byzantium och kallade den Konstantinopel, "Konstantins stad". Idag Istanbul, som officiellt fick sitt namn 1924 då huvudstaden flyttades till Ankara.

Fördjupningslitteratur

- AHLSTRAND KAJSA, SANDVIK HÅKAN *Samtal om religionsteologi* Tro & Tanke 2001:3
- AHLSTRAND KAJSA *Vägar – en öppen religionsdialog* Verbum 2005. Ingår i serien Teologi i pocketformat
- Charta Oecumenica. Riktlinjer för det växande samarbetet mellan kyrkorna i Europa* Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 1, Stockholm 2001
- GUNNER GÖRAN *Att slakta ett får i Guds namn – om religionsfrihet och demokrati* Demokratiutredningens skrift nr 14, SOU 1999, Stockholm 1999
- HENNINGSSON JAN *Tro möter tro – ett kristet perspektiv på andra religioner* Verbum 1997
- HJÄRPE JAN *Sharia – gudomlig lag i en värld i förändring*, Norstedts 2005
- Koranens bud skap i svensk tolkning*, Mohammed Knut Bernström, Proprius förlag 2000 (1998)
- LARSSON GÖRAN *Att läsa Koranen – en introduktion* Verbum 2006
- PALMDAHL MARIKA *Det nya landet – kristen och muslimsk dialog som utmaning och möjlighet* Arcus förlag 2005
- SAID EDWARD W *Orientalism*, 1985 (1978), på svenska *Orientalism*, 1997 (1993)
- STENMARK MIKAEL & WESTERLUND DAVID, RED. *Polemik eller dialog? Nutida religionsteologiska perspektiv bland kristna och muslimer* Nora, Nya Doxa 2002
- WESTERLUND DAVID M.FL. *Blågul islam* Nora, Nya Doxa 1999
- ÅMELL KATRIN OP RED. *Religionsmöte – ekumeniska dokument* Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 9, 2006
- ÅMELL KATRIN OP *Kan vi be tillsammans? Ett ekumeniskt studiematerial om bön i mångreligiös kontext* Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 11, 2007
- SANDGREN KAJSA & ÅMELL KATRIN OP, RED. *Äktenskap där religioner möts* Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 16, 2011
- Sann mot sig själv – öppen mot andra. Samtal om religionsteologi i Svenska kyrkan* Svenska kyrkan 2011, rev upplaga

Bilaga 1

Kronologisk översikt

Islams äldre historia – islam i Sverige

570	Profeten Muhammad föds
632	Profeten Muhammad dör

De fyra första kaliferna

632–634	Abu Bakr
634–644	Umar (Omar)
644–656	Utman (Osman)
656–661	Ali

638	Jerusalem erövras av araberna, var tidigare en del av Bysans.
650-tal	Persien erövras av araberna, blir senare en del av det umayyadiska kalifatet.
661–750	Umayyadiska kalifatet, centrum i Damaskus.
661–750	Nordafrika, även kallat Magreb (där solen går ner) behärras av umayyaderna, och av abbasiderna fram till ca 800.
687–692	Klippdomen uppförs. Jerusalem blir centrum för judendom, kristendom och islam under muslimsk överhöghet fram till 1917, undantaget åren under korstågshärskarna.
750–1258	Abbasidiska kalifatet, deras nya centrum förläggs till Bagdad.
790-tal	Vikingatiden. Kontakter mellan vikingar i österled och muslimer på olika platser. Arabiska mynt har återfunnits i Sverige och finns i svenska museisamlingar.
–1040-tal	
750–800	Egypten en del av abbasidiska kalifatet.
756–1031	Umayyadiska kalifatet i Spanien, (al-andalus).
868	Tuluniderna erövrar makten i Egypten.
877	Syrien under Egyptens kontroll.
932–1258	Syrien en del av abbasidiska kalifatet.
969–1171	Fatimiderna erövrar makten i Egypten, efter Fatima, Muhammads dotter och Alis hustru. Fatimiderna är shiamuslimer.
1040–1092	Seljukerna, stam från Turkmenistan i Centralasien, behärrar Persien och Mesopotamien, avancerar därefter västerut.
1096–1098	Första korståget mot Jerusalem.
1147–1149	Andra korståget mot Jerusalem.
1189–1192	Tredje korståget mot Jerusalem.
1202–1204	Fjärde korståget mot Jerusalem, Konstantinopel skövlas 1204.

- 1252–1517 Mamlukerna (ursprungligen slavsoldater från östra Asien) tar makten i Egypten. Mamluk betyder ”ägd”.
- 1258 Mongolerna erövrar Bagdad, abbasidiska kalifatet faller. Osman I (arab. Utman) 1281–1324 tar makten över vissa delar av Anatolien.
- 1326 Osmanerna behärskar stora delar av Anatolien och Bysans.
- 1340-talet Kung Magnus Eriksson säljer jaktfalkar till sultanen i Kairo.
- 1414 Den 20 november avlider en syster Katarina Magnusdotter i Vadstena kloster. Hon var av turkisk-muslimsk härkomst.²⁷
- 1453 Konstantinopel faller, erövrar av Mehmet II, och därmed är hela Bysans erövrat.
- 1517–1805 Osmanerna/turkarna har makten i Egypten/Syrien.
- 1520–1566 Süleyman I, osmansk sultan, ungefär samtida med Gustav I (Vasa), 1521/1523–1560. Den osmanska expansionen norrut mot Balkan påbörjas.
- 1526–1858 Mogulperioden i Indien (mughal=persiska för mongol), riket omfattade en period även nuvarande Afghanistan, Pakistan och Bangladesh.
- 1560–1568 Erik XIV regerar i Sverige. Han hade en Koran i sin boksamling.²⁸
- 1657 Claes Rålamb reser mot Konstantinopel som ambassadör till sultanen, vid ”Höga Porten”. Utsedd av Karl X Gustav.
- 1665 En Koran finns med i Carl Gustaf Wrangels inventarieförteckning.
- 1680-tal En turkisk kamelskötare tvångskristnas och döps till Nils (efter Nils Bielke) i Storkyrkan i Stockholm. Kamelen och skötaren ingick i krigsbyte från år 1679. En gåva till Karl XI från Nils Bielke. Skötaren Nils och kamelen Schabbasch (egentligen en dromedar) finns avmålade av David Klöcker Ehrenstrahl, 1689, under titeln ”Karavan med turk ledande kamel”.
- 1772 En permanent svensk beskickning inrättas i Istanbul.
- 1778 En ”turkisk” paviljong invigs i Hagaparken. Intresset för s.k. orientalisk konst ökar. Flera svenska konstnärer målar vyer från den muslimska världen, exempelvis Egron Lundberg, Henric Ankarkrona, F.W. Odelmark och Anders Zorn. En del av motiven återger förmenta miljöer från palats och harem.

27. *Vadstenadiariet*, översatt av Claes Gejrot, Stockholm 1996.

28. Ett inventarium över Erik XIV:s boksamling finns tryckt i *Handlingar rörande Skandinaviens historia*, vol. 27. Stockholm 1845.

- 1897 Världsutställning i Stockholm där flera byggnader är inspirerade av islamisk arkitektur. Arkitekt är Ferdinand Boberg (1860–1920).
- 1889 Orientalistkongress i Stockholm, under Oscar II:s beskydd. Samlar forskare från hela världen
- 1903 Byggs en kraftstation på Södermalm, arkitekt Ferdinand Boberg. Byggs om och invigs som moské år 2000.
- 1930 Vid årets folkräkning anger 15 personer att de är muslimer (avser hela riket).
- 1949 Första lokala muslimska församlingen grundas i Stockholm. Det är den första icke-kristna församlingen på 175 år.
- 1951 Religionsfrihetslagen beslutas. Fr.o.m. 1/1 1952 är det lagligt att lämna Svenska kyrkan utan att begära inträde i ett annat trossamfund.
- 1953 Finns uppskattningsvis 500 muslimer i Sverige. De är sunni-muslimska tartarer.
- 1970 Uppskattas antalet muslimer i Sverige vara ca 9 000.
- 1976 Grundlagsskyddet för religionsfriheten stärks.
- 1974 Grundas Förenade Islamiska Församlingar i Sverige (FIFS), den första riksorganisationen. 1975 blev den godkänd av myndigheterna och berättigad till statsbidrag.
- 1982 Bildas Sveriges muslimska förbund (SmuF), en riksorganisation.
- 1984 Moskén i Malmö invigs.
- 1993 Bildas Islamiska kulturunionen (IKUS), riksorganisation som tidigare, från början av 1980-talet, kallades Islamiska Centerunionen.
- 1994 Islamiska shiasamfunden i Sverige (ISS).
- 2000 Stockholms moské invigs.

Bilaga 2

Diskussionsunderlag

Viktigt att veta om islam, Femton saker som kristna bör veta om islam är hämtad från *Religionsmöte – Ekumeniska dokument* Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 9, Stockholm 2006. (Kajsa Ahlstrand & Cajsa Sandgren Bengtsson, Svenska kyrkan 2004).

Denna bilaga kan fungera som diskussionsunderlag och vägledning. Efter varje del, som är hämtad från *Viktigt att veta om islam – Femton saker som kristna bör veta om islam* finns någon eller några frågor.

1) Gud eller Allah?

Gud på arabiska är Allah. Kristna som talar arabiska använder också ordet Allah för Gud. I *Koranens budskap i svensk tolkning* (Stockholm, 1998) används ordet Gud för Allah.

En del kristna och en del muslimer säger Allah istället för Gud. Tror kristna att Allah är en annan Gud än Gud? Eller tror vi på samma Gud?

2) Gudsbild

Varje sura (kapitel) i Koranen inleds med orden ”*I Guds den nåderikes, den barmhärtiges namn!*”. Att Gud är rättvis och barmhärtig är centralt i islams gudsbild. Gud kan benämnas Förbarmaren, Den barmhärtige, Förlåtaren, Domaren, Rättvisan, Den milde, Benådaren, Den rätt handlande, Den rätt-sinnige.

Enligt islam har Gud 99 namn, det hundrade känner endast kamelen (ett talesätt). Är det attribut som vi som kristna också kan tänkas använda om Gud?

3) Profeten Muhammad

Muslimer tror inte att Profeten Muhammad är gudomlig; endast Gud är Gud. Detta är alla muslimers uppfattning om monoteism. Profeten Muhammad är den siste av Guds profeter.

Är Muhammad en profet på samma sätt som Abraham, Moses och Elia m.fl.? Kan vi som kristna hålla med om att Muhammad är den siste profeten?

4) Jesus i islam

Muslimer tror på alla profeterna och betraktar Jesus (arab. Isa) som en profet. Det tror att han är Marias son och de tror på jungfrufödseln. Muslimer tror däremot inte att Jesus var Guds son. De tror att det var någon annan, snarlik Jesus, som korsfästes på Golgata. Enligt islam är ett av domedagens stora tecken att Jesus återkommer till jorden.

I Koranen står det att Jesus inte blev korsfäst. Men det står om hans återkomst vid domedagen. Vi kristna tror också att Jesus kommer återkommer vid domedagen. Betyder domedag samma sak inom islam och kristendom? Varför är Jesus viktig i islam?

5) Koranen

Koranen kan inte översättas, endast tolkas. Sådana tolkningar har inte samma ställning som Koranen på arabiska, *Qu'ran*, är den ursprungliga Koranen och egentligen den enda. Den svenska "översättning" som muslimer i Sverige oftast använder benämns *Koranens budskap i svensk tolkning* och är, enligt detta sätt att se, tolkad av Mohammed Knut Bernström.

Finns det problem med att kalla översättningar för tolkningar? Vad är en tolkning?

6) Arabiska

Av världens muslimer är ca 12% araber. Det finns även kristna araber. Det arabiska språket har en särställning inom islam eftersom Koranen förmedlades på arabiska till Profeten Muhammad. Detta skedde, enligt islamisk tro, genom ärkeängeln Gabriel (på arabiska Jibril).

Arabiska används också av kristna. Kan det uppstå problem om kristna talar det språk som av många muslimer betraktas som ett sakralt språk?

7) Kultur och religion

Kultur är inte detsamma som religion. Förtryck och misogyni (kvinnoförtryck t.ex. i form av kvinnlig analfabetism, "hedersmord", kvinnlig könsstympning, arrangerade äktenskap, fysisk misshandel etc.) tillhör de patriarkala kulturernas traditioner och kan inte föras tillbaka på islam. De patriarkala kulturernas traditioner finns även bland kristna.

I Sverige och i Europa finns enligt många en svensk islam respektive en europeisk islam, samma religion men i olika kontexter. Vad är religion och vad är kultur? När och hur korsar de varandra?

8) Islams mångfald

Det finns mångfald inom islam, precis som inom kristendomen. Det finns kulturella skillnader eftersom det finns muslimer över hela världen, från Sverige till Sydafrika, från Nigeria till Kina. Mångfalden hålls ihop t.ex. genom de fem grundpelarna.

Vad betyder skilda kulturer för den religiösa samhörigheten? Är kulturella skillnader svårare att hantera än interreligiösa och intrareligiösa skillnader?

9) Islams fem grundpelare

İbādāt, även kallade de religiösa plikterna, är

I) Trosbekännelsen *schahāda* (*shahāda*) ("Det finns ingen Gud utom Gud och Muhammad är hans Profet") Man upptas i islams gemenskap genom att läsa trosbekännelsen högt (ofta inför andra muslimer).

II) Bönen, *Salāt*. En rättrogen muslim ber vänd mot Mecka, fem gånger per dygn. En muslim skall be sin första bön i gryningen, innan solen bryter fram, den andra bönen beds vid middagstid, den tredje bönen beds vid den sena eftermiddagen, den fjärde bönen beds vid skymningen och den femte bönen beds när mörkret har fallit. Av praktiska skäl slår man ofta samman flera av bönetiderna, ungefär som kristna gör med tidebönerna.

III) Fastan, *Sawm*, äger rum under den nionde månaden *Ramadan*. Den islamska kalendern har månår (29 eller 30 dagar x 12 månader) och är därför rörlig. Fastemånaden flyttas varje år och följer därmed inte årstiden. Att fasta är förbjudet för den som är för ung eller av hälsoskäl inte mår bra av en sådan ansträngning. Det finns även andra skäl till dispens från fastan. Fastan sker under den tid av dygnet då solen är uppe, och man skall då varken äta eller dricka eller ha sexuellt umgänge.

IV) Den religiösa avgiften eller allmosan, *Zakāt*. En rättrogen muslim ger till de fattiga och behövande en bestämd del av sina sparade pengar, 2,5%.

V) Pilgrimsfärden till Mecka, *Hajj*. Varje rättrogen muslim, som har möjlighet, skall vallfärda till Mecka åtminstone en gång i livet. Den som genomfört vallfärden till Mecka får lägga hederstiteln *hajji* till sitt namn.

Detta gör en rättrogen muslim. Vad gör en rättrogen kristen? Finns det likheter?

10) Jihad

Jihad, betyder ansträngning och kamp och används ofta i betydelsen att arbeta/kämpa med sig själv för att bli en bättre människa. Det kan handla om att ta en examen, eller om att bekämpa fattigdomen. Begreppet kan även användas om väpnad kamp för att försvara islam. Termen *Jihad* används ofta slarvigt om religionskrig, både i svensk press och av en del muslimer.

Islam varken upphöjer, stöder eller befordrar mord eller terrorism.

Ofta talar muslimer om stora Jihad respektive lilla Jihad. Lilla Jihad är att ta till våld och bekämpa andra med vapen. Stora Jihad är att kämpa med sig själv vilket är svårare. För kristna större och mindre kamper? Hur ter sig dessa i så fall?

11) Inget tvång i religionen

En viktig princip i islam är att ingen får tvingas att bli muslim. Se sura 5:48 ”/.../ Om Gud hade velat hade Han helt visst gjort er till ett enda samfund, men det var Hans vilja att sätta er på prov genom det som Han har skänkt er. /.../”

Sura 2:256 ”TVÅNG skall inte förkomma i trosfrågor. Vad som är rätt handlande är klart skilt från fel och synd.” Judar och kristna tillhör ”Bokens folk”, (arab. *ahl al-kitab*) och är de som inte antog islam men som uppfattas som efterföljare till profeter före Muhammad.

Kan förhållningssättet att inte använda tvång jämföras med att kristna ofta hävdar människans valfrihet? Att varje människa erbjuds Guds nåd och själv väljer att ta emot den eller inte?

12) Sunniter och schiiter

Det finns två stora riktningar inom islam, sunniter och schiiter (shiiter). Majoriteten av världens muslimer är sunniter. *Sunna*, arabiska och betyder sed eller tradition. De som följer *sunna* kallas sunniter och följer Profeten Muhammads och de fyra första kalifernas (muslimska ledarnas) sed och tradition.

Schiat (shiat), arabiska för parti, används i betydelsen Alis parti. Termen används om och av dem som anser att Ali borde ha blivit den första kalifen efter Muhammads död. Schiiter följer Profeten Muhammad och Alis tradition. Ali var Muhammads kusin och svärson. Schiiter är i majoritet i Iran och Irak, och utgör en betydelsefull minoritet i Pakistan och Indien.

Inom kristendomen finns också flera olika riktningar. Vad beror det på att de två monoteistiska religionerna har flera olika riktningar? Är det bra eller dåligt?

13) Haram och halal

Harem kommer från arabiskans *al haram* och betyder förbjudet eller avskilt. Halal, kommer från *al halal*, och används om det som är tillåtet.

Al-haram, på svenska harem, är beteckning för kvinnornas del av huset dit endast nära manliga släktingar och manliga medlemmar i familjen hade och har tillträde till. Men *haram* är också sådan föda som inte är tillåten, t.ex. fläskkött. *Haram* är således sådant som är förbjudet för en muslim, medan

halal betecknar det som är tillåtet. I Sverige har vi mött exempelvis frågan om halalslakt, att muslimer vill slakta djur rituellt genom att stickas i halspulsådern (jfr den judiska koscherslakten).

Har vi samma uttalade, eller outtalade, typ av ordning för vad som är tillåtet respektive förbjudet inom kristendomen? Kan Mose lag jämföras med *haramtolkningen*? Båda religionerna utgår från texter, men vem eller vilka har tolkningsrätten och tolkningsföreträdet?

14) Människosyn

Enligt islam är människan skapad av Gud för att vara Guds ställföreträdare på jorden. Människan har ansvar för sina handlingar och har förpliktelser mot Gud och mot andra människor. Läran om arvsynden finns inte i islam.

Ser vi kristna på oss själva som Guds ställföreträdare eller betyder det något annat för oss att vara skapade till Guds avbild?

15) Islamisk livsstil

De som följer islam ska sträva efter att leva på ett ansvarsfullt sätt i samhället och ta hand om sina medmänniskor. Gästfrihet, ödmjukhet och ärlighet är högt skattade dygder. Berusningsmedel och hasardspel är inte tillåtet och sexualiteten har sin plats inom äktenskapet. Genom de regelbundna böerna påminns människan att hon är skapad av Gud och att hon på domedagen skall ställas till svars för sina handlingar.

Är detta ett sätt som även passar för kristna att leva på? Gästfrihet och ödmjukhet ser vi som kristna dygder, men gäller de för alla, även för ickekristna? Hur gästfria är vi?

Bilaga 3

Nationella samarbetsråd

Organiserade i Islamiska samarbetsrådet (IS)

Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS)

Islamiska kulturunionen (IKUS)

Sveriges muslimska förbund (SMF)

Svenska islamiska församlingarna (SIF)

Islamiska shiasamfunden i Sverige (ISS)

Bosniakiska islamiska samfundet (BIS)

Islamiska samarbetsrådet är en paraplyorganisation som får stöd av den statliga myndigheten *Nämnden för statligt stöd till trossamfund* (SST).
www.sst.a.se

